

СРПСКО ПЕСНИШТВО РАНЕ МОДЕРНЕ У КОМПАРАТИВНОМ КЉУЧУ

Мирјана Лукић, *Сајуџиници модерне. Оледи о српским њјесницима ране модерне с компаративистичким чињањима*, Бина, Бања Лука 2024

Монографија срећно одабраног наслова *Сајуџиници модерне* представља прерађену и допуњену докторску дисертацију Мирјане Лукић (рођ. 1984), професорке и шефице Катедре за компаративистику Филозофског факултета у Источном Сарајеву. Насловом се, наиме, алудира и на прву књигу приповедака Исидоре Секулић *Сајуџиници* (1913) и на *Моје сајуџинике* Јована Дучића, од којих су поједини постали предмет студије Мирјане Лукић (примера ради Милорад Митровић и Милета Јакшић). Истраживачки корпус подразумева дела аутора који су услед преране смрти, политичких и историјских неприлика остали занемарени, а спадају и генерацијски и унеколико квалитетом међу водеће песнике српске модерне (Милорад Митровић, Милета Јакшић, Стеван Луковић, Даница Марковић, Јаков Шантић, Велимир Рајић, Душан Срезојевић). Они су, дакле, *сајуџиници* Јована Дучића, Алексе Шантића, Милана Ракића, Исидоре Секулић итд. Њихово дело анализирано је кроз двоструку компаратистичку призму – канон националне и светске књижевности и филозофије (Љермонтов, Блок, француски симболизам, Ничеова филозофија).

Ауторка се интерпретативно наставља на досадашње приређивачке и аналитичке доприносе примарно Драгише Витошевића, Миливоја Ненина и Зорице Хаџић Радовић, разуме се, имајући у виду и текстове с почетка 20. века и неке савременије студије и чланке. Компаратистички оквир књиге не само да смешта српску књижевност у живковићевске *евројске оквире* већ даје књижевноисторијски значај занемареним *сајуџиницима* у оквирима доминантних поетичких образаца епохе модерне и мапира „по чему је неки пјесник нов и самосвојан; чиме је обогатио своје вријеме и у чему је његов допринос српској поезији?” Драгоцени су и сегменти књиге у којима се пописује и коментарише присуство датих аутора у релевантним антологијама и историјама српске књижевности.

У уводном поглављу, „Пјесник, доба и утицај. Ка превладавању полемичке позиције”, наглашава се да ће више „бити ријечи о појединачним него о општим цртама”, „пјесницима и пјесмама” но о „једном добу”, што је управо у сагласју са мишљу Исидоре Секулић коју је Боривоје Маринковић узео за мото књиге *Трајом Досијеја*: „Наука је јака кад се баци у појединост”. Брига да се осветли сваки детаљ у песмама које су анализиране у књизи сведочи о научној утемељености Мирјане Лукић и, најпосле, о јасном одређењу њеног научног доприноса у целисти. Да наведемо пример поглавља о Милораду Митровићу и Михаилу Љермонтову, када ауторка подробно разлучује сваки сегмент песама, наводећи и руски оригинал и решења Миодрага Сибиновића, који је један од наших најбољих познавалаца Љермонтова. Синтагма на руском језику „малиновая слива” самерена је са придевом „руменкаста” и установљено је шире семантичко поље које подразумева реч на руском, будући да „упућује на сазријевање у тачно одређеном периоду јесени”.

Уводно поглавље монографије *Сайујинници модерне* важно нам је и због свести о различитим погледима на дато раздобље (1890–1918), које је Драгиша Живковић најпре именовао симболизмом, а касније уз нов оквир (1900–1918) првом и другом модерном, тј. „као симболизам и експресионистичко-футуристичке тенденције”. Затим се коментаришу и виђења Јована Деретића, Радована Вучковића, Предрага Палавестре, Зорана Гавриловића, Владете Кошутећа, до Драгише Витошевића, који „с правом биљежи да се у великим пјесницима садрже и они мали, али и да су ови други ’често другачији и у извесном смислу живописнији, ако не ствараоци а оно као типови, чак као метафоре свог времена”’. Ово је, поред осталог, кључно полазиште научнице, јер га комбинује са виђењем значаја мањих писаца у оптици руског формалисте Јурија Тињанова и компаратисте Пола ван Тигема. Руска и француска наука о књижевности, али у првом реду сама књижевност, јесу, како се експлицитно указује, важне упоришне тачке монографије. Не само да се осветлио значај Силија Придома у контексту српске модерне, већ треба имати у виду „суштинска обиљежја” француске књижевности код српских песника: „сми-сао за мјеру, кохерентност, склад и, како је то одредио Хуго Фридрих, ’концентрацију и свијест о форми”’. „Љубав према руској музи” и руски писци од романтичара до „анархиста и социјалиста” били су лектира српским песницима, тако да се русофилија неговала „дужи временски период и развијала се упоредо са утицајем француске литературе”.

У средишту прва два поглавља је Милорад Ј. Митровић, чији су личност и дело најпре прокоментарисани у светлу Дучићеве негативне критике његовог рада. Иако је Митровић по оцу био Требињац, као и Дучић, то није имало утицаја на „кнеза српске поезије”, који је сматрао Митровића епигоном Војислава Илића и Јована Јовановића Змаја, прећутавши значај његове сатиричне поезије. Мирјана Лукић не само да

коментарише и одређује битне тачке Дучићевог одвише критички интонираног текста већ и преиспитује и самерава каснија виђења, попут оног Радомира Константиновића, који је Дучићев текст видео као „скривену полемику са Скерлићем”. Не прихватајући генерално мишљења претходника по себи, ауторка увек стрпљиво анализира у којој мери су неки ставови важећи, аргументовани, смислени и могу ли да прођу проверу времена. Критикујући Митровића и „оспоравајући му сваку оригиналност”, Дучић је нехотице сместио песника у европски контекст, помињући његове узоре у Биргеру, Уланду, Пушкину и Љермонтову, па је тако његов текст из 1911. симболичка карика која повезује прва два поглавља *Сайуџника модерне*. Митровић је преводио Љермонтова „са много разумијевања и осећања”, па су подударни стихови управо они који се тичу „осећања патње због неостварене љубави”, као и пролазности и одбачености у песмама „Уздахну зима седа” и „Листак” („Листок”), али се са руским класиком упуштао и у полемику, премда није продубљивао аспекте његове поезије.

Спона између прва два и трећег поглавља о европској лектури Милете Јакшића успостављена је преко Митровићеве поделе лирских песама према начину настанка, па су тако Јакшићеве песме због удела осећања именоване као „ћеретаве госпођице”. Такође, Дучић је Митровићу замерао подражавање Војислава Илића и Змаја, а исто је Недић замерио Милети Јакшићу. Мирјана Лукић обично посвети сегмент поглавља и биографским подацима о песнику, што неретко има значај и за схватање његовог дела, премда има и занимљивих елемената. Јакшић је, примера ради, писао под псеудонимом Ленски, а читав један круг песника повезан је рођењем или животним путем са Чачком. Стеван Луковић и Даница Марковић рођени су у Чачку, Велимир Рајић био је „праунук чувеног тобџије Танаска Рајића, јунака са Љубића код Чачка”, а породица Душана Срезојевића доселила се из Македоније бежећи од турске освете, јер је песников отац „усмртио Турчина који се загледао у његову младу. Првобитно се са породицом настанио у Чачку, али после смрти супруге одлази у Јагодину”. Но, интертекстуалне релације између поезије Милете Јакшића и европске књижевности исписане су на линији са Хајнеом, Шекспиром, Тасом, Гетеом, Ренаном, Толстојем, Франсом, Шопенхауером, Лотијеом, а његова француска лектира сагледана у контексту антологија француске књижевности које је интерно, за њега и Вељка Петровића, састављао Васа Стајић. Драгоцена је и фуснота из које се сазнаје да песму под истим насловом, „Резигнација”, имају и Милета Јакшић, Даница Марковић, Сима Пандуровић и Светислав Стефановић, што потенцијално отвара нове компаратистичке хоризонте.

Када је реч о Стевану Луковићу, песнику који је стремио „интензивном животу”, али је прерано умро – званично од туберкулозе, а могуће од упале слепог црева, преводио је Виктора Игоа, а његова поезија

анализирана је у контексту дијалога са Верленом, Придомом, Мопасаном, „на имплицитан начин, у облику алузија, преузимањем неких симболистичких тема и слика или пјесничких поступака, као и кроз сличну визију свијета”. Ослабљена „болешћу плућа”, тешким животним околностима, Топличким устанком, мужем који ју је оставио због Русиње и многобројном децом, Даница Марковић дала је допринос српској поезији новим сензибилитетом и темама (плотским, подсвесним, гашењем либида). Тематизовала је „мртвог драгог”, сложен однос са Богом са којим се у исти мах и мири и свађа, жену која уме да буде осветољубива и охоло, али поносна у болу и патњи. Њен песнички опус сагледан је кроз критичке осврте од Фртулићевих примедби и Винаверових пародија до најсавременијих сагледавања Миливоја Ненина, Зорице Хаџић Радовић и Магдалене Кох.

Болест и боемски живот пратили су млађег брата Алексе Шантића, Јакова, који је, штавише, обећавао више од брата. Његове најбоље песме објављене су тек постхумно, тако да је и вредновање било условљено протоком времена. Битан допринос сабирању његових песама дао је Станиша Тутњевић, а о њима су писали Витошевић, Константиновић и Недић. Осветљен је утицај Дучића, са којим је његова поезија самерена, а посебно је инспиративна компаративна анализа мотива галеба Јакова Шантића и Бодлеровог албатроса.

Предмет наредна два поглавља је поезија Велимира Рајића, који је такође имао здравствене проблеме, у овом случају кобне епилептичне нападе. Његова поезија сагледана је у светлу Ничеове филозофије, те Ђурчинових превода две песме које је Лу Саломе посветила Ничеу. Његова антологијска песма „На дан њеног венчања” се кроз контекст песничког дневника потврдила дубоко аутобиографском. Последње странице дневника биле би пролегомена за читање песме. Песник склон суицидним мислима и са жељом да се жртвује за отаџбину студирао је француски језик, а преводио је с руског Чехова, Карњејева, Соловјова. Његов дневник упоређен је са Љермонтовљевим романом *Јунак на шеј гоба*, а аналитички фокус био је на љубави коју је гајио према Персиди Веселиновић (ћерки Јанка Веселиновића) и Косари Бобић.

Због љубави је пропатио и Душан Срезојевић, који се загледао у Јованку Ђурић, ћерку дворског апотекара, али се она за време његове службе у Крагујевцу удала за богатог Косту Петровића. Не знајући за то, написао јој је писмо на француском језику, које је дошло до њеног супруга, због чега је песник био пријављен Управи града и завршио у Душевној болници, где је најпосле умро од туберкулозе. Његова поезија најпре је оштро критикована, а Ујевић га је именовао имитатором, „који је успио да помири Карла Маркса са Фридрихом Ничеом”. У монографији Мирјане Лукић поезија му је контекстуализована са Ничеом, Љермонтовим и Блоком, а посебно је осветљено питање његових пролетерских

песама. Његова поетика описана је у широком луку од бунтовних песама, љубавних, меланхоличних, депресивних и рефлексивних до библијског тона, ништавила света, обмане и свеопштег бола.

Књига *Сайуџиници модерне* Мирјане Лукић представља драгоцену студију, колико књижевноисторијски, толико и интерпретативно релевантну, окренуту и ка српској и ка европској књижевности, у првом реду руској и француској. Држећи до сваког податка, речи и синтагме, стиха и контекста, датума и чињенице, ауторка је успешно осветлила личности и дела која су ушла у њен истраживачки корпус, комбинујући књижевноисторијску оптику са аутобиографским, компаратистичким и херменеутичким приступом. Књига је смислени наставак бројних претходних приређивачких и аналитичких послова, али и важан импулс за будуће радове на овом пољу.

Др Јелена Ђ. МАРИЋЕВИЋ БАЛАЋ
Универзитет у Новом Саду
Филозофски факултет
Одсек за српску књижевност
jelena.maricevic@ff.uns.ac.rs

ХАРМОНИЈА ПРИПОВЕДАЊА РЕДОВА И БЕЛИНА

Радован Влаховић, *Љуба*, Банатски културни центар, Ново Милошево
2024

Роман *Љуба* враћа нас у прошло столеће, у време непосредно након Другог светског рата. Његове странице оживеле су простор банатске равнице, један стари, минули свет патријархалних заједница, њихов светоназор, систем вредности и поглед на друштвенополитичке околности. Како се крећемо кроз наратив, јасно нам постаје да у фокусу приповедања не стоји радња као у класичном романескном жанру, већ је ту сама прича и приповедање. На крају дела видна нам је и основна поетичка намера аутора, она је као тло из ког ничу све остале, као нијансе значења самог романа: истицање моћи приповедања и приче као нечега вечног у свеопштој пролазности.

Из те перспективе проистекло је и уобличавање форме приповедања. Познато нам је да је модерна књижевност, за разлику од традиционалне, поверење препустила причи по себи, а приповедача ставила у други план, доводећи у питање статус свезнајућег наратора. У тој приповедној промени у једном тренутку веродостојност и истинитост приче доносила су у наратив инкорпорирана документа. Сетимо се Данила Киша,